

és az állatok között! — A' szála' falain köröskörül, igen sok interesszáns nevezetesség van. Az éjszaki pólus' környékein lakóknak, sokféle, leginkább tengerikutyabörből készült ruházatjaik, madártollakból csinált ékességeik, fegyvereik, házi eszközeik, mesterséges munkáik, az ott lévő állatoknak bőreik, szarvaik, 's több más effélék vagynak itt felaggatva; kunyhójok is kicsinálva. Itt van egy új Seelandiai Vezérnek is feje, mesterséggel utánna csinált, 's nemzeti öltözetében felöltöztetett testére téve. A' fő, mumia formán van megkészítve, 's czifrán és mesterségesen tawwirozva. Ezen vezér Angliában jött, hogy népe' számára fegyvereket, 's egyéb szükséges dolgokat vásároljon. Elfogyván azomban pénze, a' hajóskapitány szolgálatjába kelle neki, bizonyos időre állni, 's azon idő alatt megholt.

(Folytatása következik).

4.

A' Birtokot jelentő Szavakról.

Ezen tárgy rég fárasztja már Grammatikusainkat, és még sem végezhettek semmit is ügyében. Egyik rész azt a' szabást tartja, hogy ha a' birtokos név a' többes számban van, a' birt dolgot jelentő szónak mindég k betű suffigáltatik, akár az egyes számban legyen az, akár a' többesben, úgymint: urak (uraknak) lovok; urak (uraknak) lovaik. A' másik felekezet épen ellenkezőt állít, és így akar szóllani és írni: urak' (uraknak) lova; urak' (uraknak) lovai, azon kivétellel, hogy ha a' birtokos név úgy elválasztatik a' birt dolgot jelentőtől, hogy

egészen más szerkeztetéshez tartozik, és mintegy magányosan áll, akkor szükséges a' suffixum, valamint az illyes mondasban: Mijek van az uraknak? — lovok, lovaik.

Minekelőtte kijelentem, hogy melyik részre hajlom, és milly okoknál és észrevételeknél fogva, azt a' kérdést támasztom, hogy mikor kelleltik mondani és írni: urak' és mikor uraknak?

Erről már Pereszlényi is gondolkodott, és így írt: „In declinando, Dativus ille, qui Latino Genitivo correspondet, manet invariatus, „alterum autem nomen Declinationis variationem recipit, ut: Add még a' bornak az árrát, „(árrát,) da vini pretium. At saepe in Oratione „(maxime ligata) omittitur affixum nak vel nek.

„Idque primo, quando Latino Genitivo respondens nomen substantivum habet affixum Pro-nominale possessivum, ut Kristus vére sarcza, vel Kristus vérének sarcza. Péter lova hátárul szakasztotta nyakát.

„Secundo, quando Genitivus ille est nomen proprium, ut „Péter lova, Petri equus.

„Sic Kristus vére, Christi sanguis, seu „Kristusnak vére.

„Nonnunquam etiam his rationibus deficientibus omittuntur haec affixa, ut Királyok „Királya. Pazman. pag. 471. Gonosz a' lelki ismélet mardozása, pro isméletnek, Malus est conscientiae remorsus” *).

Ezen második szabásból csak azt lehet kihozni, hogy a' birtokos név a' nak nek végződést fel is veheti és el is vetheti, és ezért inkább Scholionnak mintsem szabásnak lehet azt tar-

*) Grammatica Linguae Ungaricae a P. Paulo Pereszlényi e S. J. etc. Tyrnaviae, Typis Academicis per Leopoldum Berger. Anno 1758,

tani; mert mindegy akár így mondjam: Királyok Királya, lelkiismeret mardozása, vagy Királyoknak Királya, lelkiismeretnek mardozása, egyéb hogy ezen második esetben a' szavat egy taggal hosszabbítom.

Mivel megengedem én azt, hogy eleve a' birtokos név mindég na k nek-vel végződött; hanem midőn idő' jártával az az egyes birtokos név mellől, a' nélkül, hogy a' nyelv és az értelmesség szenvedne, elmaradt, minek toldatnék, mint haszontalan szótag vissza megint.

Hanem hasznos szótag az ottan, midőn két (néemlykor három) birtokos név kerül egyszerre elé, úgymint Kristus vére sarcza, Péter ruhája széle prémje; itten az első példában a' második és a' másodikban a' harmadik birtokos névhez ragad a' na k nek végződés, és így szóllok és írok: Kristus vérének sarcza, Péter ruhája szélének prémje. És erre nézve Pereszlényinek említett első szabásának annyiból helyt adunk, hogy így szóljunk és írjunk: Kristus vérének sarcza, nem pedig annyiból, hogy ezt helyesnek ismerjük: Kristus vére sarcza.

Arról is akarok most egy úttal említést tenni, hogy midőn a' birtokos név mellől a' na k, nek végződés kimarad, szükséges-e a' hihagyás' jele vagy sem. Így írják-e Kristus' vére, vagy pedig így: Kristus vére.

Erre azt mondom, hogy az elhagyás' jelét az értelmesség néha úgy megkívánja, hogy annak elmaradni semmikép sem lehet, mint ezen már egyszerű, hanem más esetben felhozott példában; Péter lova hátáról szakasztotta nyakát. Itten nem tudom, mit kellessék értenem, ezt-e: Petrus-e sui equi dorso (cadens) fregit cervicem, vagy: e' Petri equi dorso (cadens quidam)

fregit cervicem ; az az : mindég kérdésben marad, Péter esett-e le a' lóról, vagy pedig Péter' lováról esett-e le más valaki. Innend az első esetben így írok: Péter lova' (lovának kell lenni a' mondottak szerint) hátáról szakasztotta nyakát ; a' másod kban pedig így : Péter' lova' hátáról szakasztotta (valaki) nyakát. Nem látszik tehát fölöslég valónak az elhagyás' jelével való élés, sőt az mindenkép az orthographiai pontossághoz tartozik *).

Ezeket előrebocsátván, már most oda térek vissza, a' honnan eltávoztam, tudniillik megmutatni, mellyik beszéd- és írásmód helyesebb, ez e: urak (uraknak) lovok, lovaik, vagy pedig ez: urak' (uraknak) lova, lovai, és azt veszem e' végre elsőben is fontolóra, hogy mi adhatott arra okot, hogy a' birtokos névnek végső betűje a' birt dolgot jelentő névhez hibásan suffigáltassék, úgymint: urak' (uraknak) lovok, lovaik. Mondom: h i b á s a n s u f f i g á l t a s s é k ; mert ezen terminus által azt értem, hogy suffigálni annyit tesz, mint valamelly szótól valami szótagot vagy betűt elvenni, és azt a' másikkhoz toldani; hanem az illyesben: urak (Uraknak) lovok, lovaik, semmit sem veszek el az egyikből, és annak végső betűjét még is suffigálom a' másikkhoz; tehát vagy rossz értelemben veszem a' terminust, vagy hiba van a' suffigálásban.

Hanem, hogy jó értelemben veszem a' terminust, abból tetszik ki; mivel a' birtokos névmássa a' suffigálásban elveszti végső betűjét, és nem mondom: ők lovok, ők lovaik, hanem: ő lovok ő lovaik; tehát a' birtokos névnek is elkel-

*) 'S nem is különben, mivel épen az orthographia tanítja a' helyes írást, 's ezt is csak azért, hogy az írottat helyesen érthessük.

lenék azt vesztetnie, ha nyelvünk' természete engedné. Errevalónézve az ilyes suffigálásban : urak' (uraknak) lovok, lovaik, van a' hiba.

És ugyan ez, hogy a' birtokos névmássának végső (k) betűje suffigáltatik, adott arra okot, hogy némelly Írók a birtokos névvel is így cselekedjenek. De ez által sem az értelmesség sem a' nyelv nem boldogul, a'mint a' már mondottakból kitetszik; jobb tehát a' régi szózásmód mellett maradnunk, melly ezen újabbnál mindenre nézve tökéletesb.

Szedes Fábán.

5.

A' Literatúrai Kritikás folyóirásokról.

Tsak egy teljes virágzásban lévő Literatúrának lehetnek külön folyóirásai a' tudomány' és művészség' különböző nemeiben; a' kezdő ellenben kénytelenítettik folyóirásaiból közönséges literatúrai tárházakat csinálni, mellyekben mint hajdan Noébárcájában minden élő tsúszó mászt, úgy minden gondolhatót, prózában vagy versekben előadva, feltalálhatni.

Ezt bevezetésül azért jegyzem meg, hogy ne gondoltassék, mintha én értekezésemmel a' literatúrai kritikás folyóirásokat azonnal literatúránkba felállítani igyekezném. A' ki literatúránk' állapotját esmeri, annál tudva vagyon, hogy ez még korán esnék meg, 's szint olly képtelenség, mint lehetetlenség lenne: tsak ideájokat, mielőttokat és szükségöket akarom az olvasó közönséggel megismertetni, mivel ezen esmeretnek köztünk előjáróképen terjedni kell, ha idővel az idea' megvalósítását akarjuk szemlélni.